

МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СКАНДИНАВСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

NATIONAL SECURITY MODELS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: SCANDINAVIAN EXPERIENCE FOR UKRAINE

Воротілова І.С.,

orcid.org/0009-0000-4241-5659

аспірантка кафедри політології

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Стаття досліджує існуючі моделі національної безпеки в умовах глобалізації, технологічних змін та наявності багатовимірних загроз.

Актуальність теми зумовлена зростанням багатовимірних загроз у глобалізованому світі, що потребує переосмислення традиційних підходів до забезпечення національної безпеки. Необхідність аналізу сучасних моделей та впровадження ефективних механізмів адаптації, зокрема на основі скандинавського досвіду тотальної оборони й колективної безпеки, визначає практичну значущість даного дослідження для України.

У статті здійснено систематизацію сучасних моделей національної безпеки в умовах глобалізації, що створює аналітичні підстави для виокремлення та подальшого обґрунтування скандинавської моделі тотальної оборони як одного з найбільш адаптивних підходів, релевантних для модернізації української системи національної безпеки.

Завданнями дослідження є теоретичне обґрунтування еволюції поняття «національна безпека» в умовах глобалізації, технологічних змін та нових видів загроз, систематизація існуючих моделей національної безпеки з визначенням їхніх ключових характеристик, а також введення поняття «скандинавської моделі» національної безпеки.

Методологічну основу дослідження складає поєднання загальнонаукових та спеціальних методів, що забезпечило комплексне дослідження еволюції та сучасного змісту концепту національної безпеки, а саме: узагальнення, системного, порівняльного, логіко-дедуктивного та нормативно-правового аналізу, дискурс-аналізу та контент-аналізу.

За результатами проведеного дослідження введено поняття «скандинавської моделі» національної безпеки як успішного прикладу поєднання тотальної оборони з інструментами колективної безпеки. Новизна полягає у синтезі теоретичної типології з практикою гібридизації моделей, а також в обґрунтуванні скандинавського досвіду як інтегративної моделі, що поєднує всеохоплюючу участь суспільства, децентралізоване кризове управління, міжвідомчу сумісність і глибоку міжнародну інтеграцію (НАТО/ЄС). Виявлено вразливості моделі ядерного стримування в умовах асиметрії та участі недержавних акторів і окреслено переваги колективної безпеки за наявності інституційної координації та уніфікованих стандартів. Для України доведено доцільність руху до комплексної, адаптивної моделі, що поєднує принципи тотальної оборони з механізмами колективної безпеки, розвитком кібер- та космічних компонентів і посиленням ролі громад.

Ключові слова: регіон, Скандинавські країни, національна безпека, колективна безпека, глобалізація, міжнародне співробітництво, політичний простір, політичний процес, тотальна оборона, гібридизація.

The article examines the existing models of national security in the conditions of globalization, technological changes and the presence of multidimensional threats.

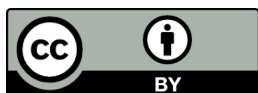
The relevance of the topic is determined by the growth of multidimensional threats in a globalized world, which requires a rethinking of traditional approaches to ensuring national security. The need to analyse contemporary models and to implement effective mechanisms of adaptation, particularly based on the Scandinavian experience of total defence and collective security, defines the practical significance of this research for Ukraine.

The article provides a systematization of modern models of national security under conditions of globalization, which creates analytical grounds for identifying and further substantiating the Scandinavian model of total defence as one of the most adaptive approaches relevant for the modernization of Ukraine's national security system.

The objectives of the study are the theoretical justification of the evolution of the concept of «national security» in the context of globalization, technological changes and new types of threats; the systematization of existing models of national security with the identification of their key characteristics; and the introduction of the concept of the «Scandinavian model» of national security.

The methodological basis of the study consists of a combination of general scientific and special methods, which ensured a comprehensive examination of the evolution and modern content of the concept of national security, namely: generalization, systemic, comparative, logical-deductive and normative-legal analysis, as well as discourse analysis and content analysis.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Based on the results of the study, the concept of the «Scandinavian model» of national security is introduced as a successful sample of combining total defence with the instruments of collective security. The novelty lies in the synthesis of theoretical typology with the practice of hybridizing models, as well as in substantiating the Scandinavian experience as an integrative model that combines all-encompassing societal engagement, decentralized crisis management, interagency interoperability and deep international integration (NATO/EU). The vulnerabilities of the nuclear deterrence model in the context of asymmetry and the involvement of non-state actors are identified, and the advantages of collective security under conditions of institutional coordination and unified standards are outlined. For Ukraine, the study demonstrates the feasibility of moving towards a comprehensive, adaptive model that combines the principles of total defence with mechanisms of collective security, the development of cyber and space components, and strengthening of the role of communities.

Key words: region, Scandinavian countries, national security, collective security, globalization, international cooperation, political space, political process, total defence, hybridization.

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізації національна безпека перестала бути лише військово-політичною категорією. Вона розглядається як комплексна багатовимірна система, що охоплює економічні, соціальні, екологічні та технологічні компоненти і формується в динаміці політичного процесу. У цій системі національна безпека постає елементом ширшого політичного простору, в якому взаємодіють державні інститути, суспільні актори та міжнародні структури, визначаючи характер ризиків, загроз і механізмів їх нейтралізації.

Зростання багатовимірних загроз, таких як гібридні війни, кібератаки, енергетичні кризи та кліматичні зміни, вимагає від держав розроблення адаптивних механізмів захисту, здатних ефективно реагувати на динамічні виклики. Національна безпека стає критичним фактором, що забезпечує умови для економічного зростання та соціальної стабільності. Ефективна модель національної безпеки має не лише протидіяти загрозам, а й створювати передумови для довгострокового стабільного розвитку держави. Актуальність даного дослідження полягає в необхідності аналізу сучасних моделей національної безпеки в межах діючих національно-політичних систем. Особливий інтерес представляє досвід країн, які успішно інтегрували принципи тотальної оборони та колективної безпеки, що може бути корисним для України у контексті подолання поточних викликів та побудови стійкої системи національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень. Основи для сучасної теорії національної безпеки були закладені провідними теоретиками політичного реалізму ХХ ст., серед яких можемо виділити Едварда Галлетта Карра [1], який обґрунтував ключову роль сили, національних інтересів та політичного реалізму у сфері міжнародних відносин. Подальшого розвитку ці ідеї набули в праці Ганса Моргентау «Політика між націями: боротьба за владу та мир» [2], у якій визначені базові категорії безпеки – національні інтереси, суверенітет і раціональне використання сили. Г. Моргентау наголошував, що ефективна система міжнародних відносин повинна будуватися на прагматичному підході та механізмах балансу сил, які дозволя-

ють державам узгоджувати і максимально реалізовувати власні національні інтереси. Кеннет Ніл Волтц, автор «Теорії міжнародної політики» [3], запропонував структурний вимір реалізму, за яким держави залишаються ключовими акторами міжнародної системи, однак вони розглядаються ширше – із врахуванням структур, які вони формують (союзи, міжнародні організації та ін.), а ключовим чинником, який впливає на динаміку міжнародних відносин, виступає розподіл могутності між державами. Так сформувався засади, на яких вибудовується сучасна теорія національної безпеки в політичній науці.

У контексті аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми ми звертаємось до робіт і сучасних українських та іноземних науковців, які внесли істотний вклад у розвиток теорії національної безпеки.

Еволюція поняття «безпека» від традиційного військового виміру як атрибуту держави до комплексного підходу міжнародної безпеки, що охоплює політичний процес та політичний простір, стала предметом аналізу в роботі Лариси Лазебник [4]. Питанням визначення поняття «національної безпеки» в системі державного управління присвячено праці Вікторії Загурської-Антонюк [5]. Структурно-функціональні характеристики та елементи національної безпеки як чинника державного і суспільного розвитку досліджували Олексій Клочко та Інна Семенець-Орлова [6]. Комплексне вивчення категорії «національна безпека» – від її формування в науковому дискурсі до розроблення керівних документів у сфері національної безпеки України – здійснили Григорій Ситник та Марія Орел [7]. Як міждисциплінарна категорія, що поєднує воєнно-політичні, соціальні та економічні аспекти, поняття «національна безпека» розглядається у праці Олексія Полторакова [8], який акцентує увагу саме на динамічності стану «відносної невразливості держави», що визначає характер взаємодії із зовнішнім середовищем та забезпечується комплексними зусиллями уповноважених органів у протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам [8, с. 26].

Аналіз основних моделей національної безпеки, які існують в умовах глобалізації, провів Роман Карпенко [9], який трактує поняття «націо-

нальної безпеки» як «стан захисту національних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечуючи прогресивний розвиток особистості та держави» [9, с. 29].

Цікавими для нас також є дослідження Руслана Кирпичника [10], який виділяє характерні риси становлення та фактори розвитку питань національної безпеки у внутрішній і зовнішній політиці Скандинавських країн.

У рамках дослідження еволюції політики безпеки Скандинавських країн важливими є праці низки скандинавських дослідників: Клауса Карстена Педерсена [11], Ларса Ведіна [12] та Нільса Мортена Удгаарда [13]. Так, К. Педерсен простежує перехід Данії від традиційної стриманості у міжнародних справах до активної участі у міжнародних операціях, підтримки спільних безпечових ініціатив та розширення зовнішньополітичної діяльності. Л. Ведін доводить, що оборонне планування Швеції з початку XXI ст. дедалі більше орієнтується на інтеграцію в європейські безпечові формати та нарощування багатофункціональних спроможностей. А дослідження Н. Удгаарда, в якому автор аналізує суперечливу позицію Норвегії щодо ЄС – високий рівень інтеграції без формальної участі у прийнятті рішень, – важливе для розуміння регіональної специфіки.

Зазначені дослідження демонструють спільну тенденцію для Скандинавських країн: поступову адаптацію традиційних моделей безпеки до нових викликів і трансформацію оборонних підходів відповідно до вимог європейського та глобального безпечового середовища.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість праць, присвячених аналізу сутності, структури та еволюції поняття «національна безпека», слід відзначити, що досліджень, спрямованих безпосередньо на систематизацію та порівняльний аналіз моделей національної безпеки, залишається відносно небагато. Більшість наукових робіт зосереджуються переважно на окремих складових безпечової системи або на її галузевих аспектах (військовому, політичному, економічному, інформаційному), залишаючи поза увагою комплексний підхід до моделювання національної безпеки як цілісного феномена.

Постановка проблеми. Сучасна система міжнародних відносин характеризується стрімкою трансформацією традиційних загроз національній безпеці та появою нових викликів. Глобалізаційні процеси, технологічний прогрес і зміни у геополітичному ландшафті призвели до того, що класичні моделі національної безпеки, орієнтовані переважно на військово-політичні аспекти, виявляються недостатньо ефективними у протидії сучасним ризикам. Особливу загрозу становлять: кібернетичні атаки, які здатні паралізувати кри-

тичну інфраструктуру держави; глобальні пандемії, що демонструють вразливість медичних та соціальних систем; гібридні війни, які поєднують збройні конфлікти з інформаційними, економічними та психологічними методами впливу; екологічні кризи, пов'язані з кліматичними змінами та виснаженням природних ресурсів. Ці виклики вимагають переосмислення традиційних підходів до національної безпеки та розробки нових адаптивних механізмів, здатних забезпечити стійкість держави в умовах невизначеності.

Основна наукова проблема полягає у відсутності комплексного підходу до адаптації існуючих моделей національної безпеки до нових умов, зокрема: необхідність інтеграції кібербезпеки та інформаційного захисту в загальну стратегію безпеки; розроблення механізмів швидкого реагування на глобальні кризи (наприклад, пандемії); пошук оптимального балансу між національними інтересами та міжнародним співробітництвом у сфері безпеки.

Саме тому в рамках представленого дослідження передбачається заповнити наявні прогалини за допомогою узагальнення існуючих моделей, що функціонують у сучасному глобальному безпечовому середовищі, а також визначити їхні ключові структурно-функціональні характеристики. Окрім цього, актуальним завданням є осучаснення концепту національної безпеки – його адаптація до нових геополітичних, технологічних та соціокультурних реалій початку XXI ст.

Мета статті полягає у систематизації та порівняльному аналізі ключових моделей національної безпеки в умовах глобалізації, виявленні їхніх структурно-функціональних характеристик та обґрунтуванні скандинавської моделі тотальної оборони як адаптивного підходу, релевантного для модернізації української системи безпеки.

Завдання дослідження: теоретичне обґрунтування еволюції поняття «національна безпека» у контексті глобалізації, технологічних змін та нових видів загроз; систематизація існуючих моделей національної безпеки, визначення їх ключових характеристик; введення поняття «скандинавської моделі» національної безпеки як успішного прикладу поєднання тотальної оборони з інструментами колективної безпеки.

Методологічну основу дослідження складає поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують комплексний аналіз феномену національної безпеки. Застосовано методи узагальнення, системного та порівняльного аналізу, логіко-дедуктивний і нормативно-правовий підходи, а також дискурс- та контент-аналіз. Такий методологічний інструментарій дозволив виявити особливості еволюції наукових підходів, здійснити порівняння існуючих моделей національної безпеки та сформулювати оновлене концеп-

туальне бачення цього явища в умовах сучасних глобальних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття безпеки, як і багато інших теоретичних категорій суспільних наук, не має усталеного визначення. Це зумовлено її міждисциплінарною природою, що призводить до різного тлумачення цієї категорії в залежності від наукової сфери, в межах якої вона розглядається. Попри це, більшість дослідників сходяться на думці, що безпека є антропоцентричною категорією, тісно пов'язаною із суспільною сутністю та цінністю людини [5].

Це стосується і поняття «національна безпека»: як зазначається в українському «Політологічному енциклопедичному словнику» [14], у сфері міжнародної політики, у внутрішньо- та зовнішньополітичному вимірі держав, а також у теорії та практиці державного управління немає іншого поняття, що вирізнялося б такою ж концептуальною невизначеністю («туманністю») та частотою нечіткого вживання, як поняття «національна безпека». Досі відсутнє єдине розуміння сутності національної безпеки, її природи виникнення, логіки еволюції, механізмів формування, а також інструментів ефективного управлінського впливу на системні параметри цього складного феномена.

У дослідженнях, присвячених даній тематиці, нерідко спостерігається ототожнення понять «національна безпека» та «стратегія безпеки», що ускладнює теоретичне окреслення предметного поля національної безпеки на рівнях національних, регіональних і глобальних відносин.

Національна безпека в українському політологічному дискурсі здебільшого розглядається як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави (національних інтересів), за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація загроз національним інтересам у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави» [14, с. 64].

Воно збігається із визначенням поняття «національна безпека», яке дається у Законі України «Про національну безпеку України»: «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [15]. Таке визначення відповідає класичній реалістичній парадигмі в політології, в якій акцент – на державоцентричному підході та територіальній недоторканності як ключовій цінності.

Подібний державоцентричний акцент простежується й у норвезькому законодавстві. У Законі про національну безпеку Норвегії [16] зазначається, що «національні інтереси безпеки» Норвегії охоплюють захист її суверенітету, територіальної

цілісності та демократичної системи управління, а також ширші інтереси, пов'язані з: діяльністю, безпекою та свободою дій вищих органів державної влади; обороною, безпекою та готовністю до надзвичайних ситуацій; відносинами Норвегії з іншими державами та міжнародними організаціями; економічною стабільністю та свободою дій держави; фундаментальними суспільними функціями та базовою безпекою населення. Таким чином, підходи України та Норвегії до визначення національної безпеки демонструють концептуальну спорідненість, ґрунтуючись на пріоритетності захисту суверенітету, інституційної стійкості та ключових державних функцій як фундаментальної основи безпеки.

Водночас у контексті сучасних глобальних процесів (технологічної революції, гібридних загроз, інформаційних та екологічних викликів) таке визначення має недостатньо комплексний характер. Воно відображає традиційні державницькі підходи, але потребує адаптації до нових форм суперництва у міжнародній системі, зокрема через інтеграцію понять гібридної війни та кіберсуверенітету.

Сучасне розуміння національної безпеки передбачає антропоцентричний і системний підхід, в межах якого людина та її права виступають не лише об'єктом, а й активним суб'єктом безпеки, а захист національних інтересів інтегрується з цілями сталого розвитку, демократичного управління та міжнародної співпраці.

Поняття «національна безпека» поєднує у собі елементи концептів «нація» та «безпека». З одного боку, воно апелює до ідеї нації як спільноти з єдиною ідентичністю, культурою, мовою та історичною пам'яттю; з іншого – до потреби захисту цієї спільноти від внутрішніх і зовнішніх загроз. Однак у теоретичній і практичній площині поняття «національна безпека» здебільшого інтерпретується крізь призму державності, а не нації в етнокультурному чи етнополітичному сенсі. У реаліях міжнародної політики саме держава визнається єдиним легітимним актором, що має право здійснювати політику національної безпеки, забезпечувати захист національних інтересів, визначати стратегії реагування на загрози та мобілізувати ресурси для їх нейтралізації. Іншими словами, хоча поняття «нація» є базовим елементом у визначенні національної безпеки, практичне наповнення цього поняття реалізується через функціонування державних інституцій, механізмів і політик.

Визначаються три взаємозалежні рівні національної безпеки: безпека людини (громадянина); безпека суспільства; безпека держави [14, с. 64].

При дослідженні національної безпеки використовуються різні підходи. У першому випадку національну безпеку оцінюють через призму наці-

ональних інтересів; у другому – через призму основних цінностей суспільства [14, с. 63].

Традиційна парадигма національної безпеки, що зводиться до обов'язку держави захищатися від збройної агресії, зазнала суттєвої трансформації. У сучасну епоху поняття «національна безпека» набуло значно ширшого змісту, охоплюючи протидію тероризму та організованій злочинності, забезпечення економічної стабільності, енергетичну незалежність, екологічний баланс, продовольчу безпеку, захист кіберпростору. Під впливом глобалізаційних процесів та технологічного прогресу змінилися як самі загрози, так і механізми їхньої протидії. Національну безпеку не можна розглядати як стан, коли немає небезпеки [14, с. 64], адже завжди існують якщо не реальні, то потенційні загрози.

Сучасний підхід до розуміння національної безпеки ґрунтується на її трактуванні як складної динамічної системи, що охоплює взаємопов'язані виміри: соціальний, біологічний, інформаційний, природний, штучний і космічний [17]. Такий підхід відображає перехід від вузького державоцентричного бачення до цілісної, міждисциплінарної моделі, здатної враховувати нові виклики глобалізованого світу.

Ключовою метою такої системи є забезпечення стабільного розвитку держави та її гармонійної взаємодії з міжнародним співтовариством у довгостроковій перспективі. Цей підхід відображає нові реалії, коли безпека країни залежить не лише від військової потужності, а й від здатності ефективно реагувати на комплексні виклики сучасності. Відповідно до нової концепції національна безпека визначається як **динамічна мегасистема**, що охоплює **шість вимірів**: *штучний* (інфраструктура, в тому числі й космічні станції), *соціальний* (державні та громадські організації, спільноти), *біологічний* (екологія, здоров'я), *інформаційний* (кібербезпека, дані), *природний* (ресурси, клімат), *космічний* (супутники, міжпланетні активи) [17].

«Національна безпека – це динамічна мегасистема, що об'єднує різні виміри та всі їхні складові елементи, які належать певній нації, перебуваючи у стані прийняттого рівня небезпек, загроз та втрат, і яка функціонує на засадах співіснування та сталого розвитку нації разом із забезпеченням безпеки її громадян у глобальному контексті протягом визначеного періоду часу» [17].

Пропонується відмова від «регламентованих» державних кордонів у визначенні національної безпеки через вплив глобалізації (наприклад, кіберпростір не має географії), натомість акцентується превентивність – замість реакції на загрози система повинна їх передбачати, та гнучкість – модель повинна адаптуватися до нових викликів (наприклад, пандемій або штучного інтелекту).

У сфері практичного застосування така концепція передбачає: створення міждисциплінарних інститутів для моніторингу просторів (наприклад, кібербезпеки та космічних загроз); міжнародну координацію, адже безпека однієї країни неможлива без співпраці з іншими; розроблення та дотримання стратегії сталого розвитку як основи довгострокової стабільності.

Зазначена концепція переосмислює національну безпеку як комплексну систему, яка виходить за рамки територіального захисту: вона об'єднує різні простори у єдину модель. Її основна цінність – у здатності інтегрувати сучасні глобальні виклики (від кібератак до кліматичних змін) у єдину стратегію безпеки. Таким чином, національна безпека постає як багатовимірна система, що інтегрує політичну, економічну, оборонну, дипломатичну, інформаційну та кібернетичну складові, а її конкретна модель у кожній державі детермінується історичними умовами розвитку.

Така інтерпретація національної безпеки створює підґрунтя для подальшого розгляду моделей національної безпеки як структурно-функціональної форми її реалізації в межах державної політики.

Модель національної безпеки можна охарактеризувати як цілісну сукупність стратегічних орієнтирів, інституційних механізмів та концептуальних підходів, покликаних гарантувати результативне функціонування системи національної безпеки держави [18, с. 108].

З урахуванням інституційних особливостей, стратегічних підходів та геополітичних пріоритетів держав у сфері національної безпеки, можна виокремити **типові (класичні) моделі** її організації, серед яких: модель світового панування (глобального домінування) (англ. *global dominance model*), модель регіонального лідерства (англ. *regional leadership model*), нейтральна модель (англ. *neutrality model*), модель ядерного стримування (англ. *nuclear deterrence model*), модель колективної безпеки (англ. *collective security model*), а також модель тотальної оборони (англ. *total defence model*) [19].

Модель світового панування (глобального домінування) вирізняється низкою ключових характеристик. Вона передбачає реалізацію стратегії демонстрації військової потужності та зміцнення домінуючих позицій у світі через економічну і технологічну перевагу. Важливими аспектами даної моделі національної безпеки є досягнення належного рівня інформаційної безпеки, а також орієнтація на принцип «стримуючого потенціалу» – «хочеш миру – готуйся до війни» [18, с. 108]. Така модель спостерігається у США, Великій Британії та Китаї [20].

Модель регіонального лідерства передбачає утвердження домінуючих позицій у межах кон-

кретного географічного простору шляхом поєднання політичного та економічного впливу [18]. Її реалізація ґрунтується на проведенні активної зовнішньої політики та підтриманні стабільності в регіоні. Прикладами держав, яким притаманна така модель, є Франція, Бразилія, Туреччина.

Нейтральна модель національної безпеки базується на політиці нейтралітету, що передбачає відмову від участі у військових блоках та збройних конфліктах. Швейцарія та Австрія – приклади держав, які сформували саме таку модель національної безпеки. Для таких держав характерним є офіційне закріплення нейтрального статусу, пріоритет у веденні міжнародної політики надається дипломатичним інструментам і нормам міжнародного права.

Модель ядерного стримування передбачає використання ядерного потенціалу як ключового інструменту для запобігання агресії з боку інших держав. В її основі – переконання, що володіння ядерною зброєю забезпечує державі надійний захист та гарантує безпеку від зовнішніх загроз. Як приклади країн, які дотримуються цієї моделі, ще донедавна розглядалися Індія та Пакистан [21]. Пропонуємо детальніше розглянути дану модель, оскільки в сучасній системі міжнародної безпеки вона залишається одним із ключових, але водночас найбільш суперечливих інструментів підтримання стратегічної рівноваги. Попри те, що концепт ядерного стримування формувався у другій половині ХХ ст., в сучасних умовах він набуває нового змісту під впливом асиметричних конфліктів, появи недержавних акторів і технологічних змін, які ускладнюють контроль над ескалацією.

Як ілюстрація складності реалізації моделі ядерного стримування в умовах затяжного регіонального конфлікту, може слугувати серйозна дестабілізація ситуації в Кашмірі у квітні 2025 року [22]. 22 квітня в індійському адміністративному окрузі Пахалгам стався масований напад на туристів, в результаті якого загинуло щонайменше 26 осіб. Цей інцидент, що став найкривавішим за останні роки, відразу ж спровокував різке загострення напруженості між Індією та Пакистаном. Індійський уряд звинуватив пакистанські сили у плануванні атаки, посиляючись на приналежність терористів до угруповання, що базується на контрольованій Ісламабадом території.

У контексті теорії національної безпеки дана криза демонструє ключову вразливість ядерного стримування – ризик ескалації через проксі-конфлікт. Класична модель взаємно гарантованого знищення, що передбачає раціональність суб'єктів, була поставлена під сумнів через дії недержавних акторів. Індія, дотримуючись доктрини «помірної відповіді» («cold start»), ініціювала локальні військові операції вздовж лінії контролю, намагаючись запобігти прямій широкомасштабній війні

[23]. Зі свого боку, Пакистан, який орієнтується на стратегію повного спектру стримування, нагадав про можливість застосування ядерної зброї у разі прориву індійських військ углиб його території.

Події в Кашмірі показали, що в сучасних умовах не залишилося наддержав, здатних запобігати війнам, а ООН фактично втратила актуальність і не може гарантувати ефективне посередництво чи стримування нових конфліктів.

Таким чином, криза 2025 року виявила «ескалаційну дилему»: з одного боку, Індія прагнула продемонструвати рішучість і запобігти майбутнім атакам, не переступаючи ядерний рубіж; з іншого – дії Нью-Делі були сприйняті в Ісламабаді як екзистенційна загроза, що змусило його публічно активізувати ядерну риторику. Ця ситуація підтверджує тезу про те, що в умовах асиметричного стримування конфлікти низької інтенсивності з участю недержавних акторів створюють критичний ризик неконтрольованої ескалації, де межа між конвенційною та ядерною війною стає все більш умовною. Події в Пахалгамі стали наочним прикладом того, як локальний теракт може перерости в системну кризу, що випробовує на міцність усі наявні механізми стримування. Тобто, **наявність ядерної зброї не є гарантією стримування початку війни**: вона може просто не використовуватись під час сучасної війни, а розглядатись як зброя «останнього шансу».

Модель колективної безпеки спирається на принцип «загального розвитку групи держав» [18, с. 109] та передбачає довготривалі офіційні зобов'язання, які беруть на себе об'єднання держав [9, с. 27] через членство в міжнародних організаціях чи союзах. Характерними ознаками цієї моделі є: наявність інституційних механізмів ухвалення рішень і кризового управління, інтеграція оборонних структур, проведення спільного планування, навчань та операцій, а також узгодження стратегій безпеки на основі політичної та стратегічної солідарності. Важливими елементами цієї моделі виступають уніфікація стандартів оборонних систем, спільна політика у сфері кіберта інформаційної безпеки, а також розвинуті механізми превентивної дипломатії й колективного реагування, що забезпечують ефективність і стійкість безпекового середовища в межах інтеграційних союзів. Прикладами реалізації моделі колективної безпеки є країни-члени НАТО та ЄС.

Модель тотальної оборони, впроваджену у Швеції [24], Норвегії, Данії [25], Фінляндії [26], Сінгапурі [27], можна розглядати як приклад адаптивної стратегії національної безпеки, здатної відповідати на багатомірні виклики сучасного середовища. Її ключовим принципом є залучення всього суспільства до забезпечення безпеки держави, що передбачає інтеграцію військових, цивільних, інформаційних, економічних та психо-

логічних компонентів оборони у повсякденні державні та суспільні процеси.

Детальніше розглянемо модель тотальної оборони на прикладі Скандинавських країн (Данії, Норвегії, Швеції), які, засвоївши уроки холодної війни, відчувають впевненість у своїх діях під час кризових ситуацій [25], адже концепція тотальної оборони розглядається як комплексний інструмент підтримання функціональної цілісності суспільства. Вона спрямована не лише на реагування у випадку збройного конфлікту, а й на протидію гібридним загрозам, кібератакам, природним катастрофам, енергетичним кризам і пандеміям. Особливе місце в цій моделі посідає роль муніципального та регіонального рівнів, що передбачає високий рівень автономії місцевих громад у сфері кризового управління, безпеки інфраструктури, логістики та комунікації.

Оборонна політика Скандинавських країн ґрунтувалась на концепції тотальної оборони ще з часу завершення Другої світової війни, що передбачало тісну взаємодію цивільних і військових структур у протидії загрозам державі та суспільству.

Розвиток концепції тотальної оборони та міжсекторальної співпраці у сфері національної безпеки Норвегії було представлено у звіті норвезького Уряду Стортингу (парламенту) за 2024–2025 роки (Білій книзі) [28]. У цьому документі узагальнено сучасні напрями державної політики у сфері цивільного захисту, оборони та кризового управління, зокрема акцентовано увагу на зміцненні взаємодії між цивільними та військовими структурами, підвищенні готовності до гібридних загроз і розширенні міжнародної співпраці в межах НАТО. Таким чином, Біла книга 2024–2025 років стала ключовим джерелом оновленої інформації щодо практичної реалізації норвезької моделі тотальної оборони в сучасних умовах.

Головна ідея тотальної оборони полягає в тому, що ефективна безпека можлива лише за умови «об'єднання ресурсів усіх секторів суспільства». Тому центральні й місцеві органи влади, бізнес і волонтерські організації мають співпрацювати для забезпечення швидкої мобілізації зусиль у разі кризи. Плани цивільного сектору повинні бути узгоджені з військовим плануванням і враховувати пріоритетність розподілу ресурсів у критичних ситуаціях. Важливо також, щоб цивільна влада, збройні сили, приватний сектор і волонтерські організації мали єдине бачення загроз та проводили спільні навчання й тренування. Такий підхід дозволяє сформувати цілісну систему реагування, у якій усі елементи держави та суспільства діють скоординовано задля захисту національної безпеки [28].

Для ефективного функціонування системи тотальної оборони як цілісної національної кон-

цепції необхідною умовою є узгодженість і взаємодоповнюваність усіх складових її планування. Це передбачає інтеграцію цивільних і військових планів та їхнє практичне відпрацювання в ході навчань та тренувань. Важливою складовою є двостороння участь – залучення цивільних органів влади до розроблення оборонних планів збройних сил і, навпаки, врахування ролі військових структур у цивільному плануванні. Таким чином, тотальна оборона – це сукупність цивільних і військових ресурсів держави, які взаємодіють для запобігання та управління кризами, враховуючи збройні конфлікти та потенційну можливість війни.

У Норвегії, наприклад, загальний план тотальної оборони складається з низки цивільних і військових планів на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях. Сюди належать такі інструменти, як Національна система реагування на надзвичайні ситуації (NBS), Концепція підтримки приймаючої країни (Host Country Support Concept) та оперативні плани збройних сил (серія «Guard») [29].

Забезпечення такої взаємодії потребує безперервної, комплексної роботи, що охоплює всі рівні управління – від місцевого до національного. У цьому контексті Норвезьке управління з питань цивільного захисту (DSB) виконує ключову координаційну функцію, відповідаючи за узгодження цивільного планування у межах національної системи готовності до надзвичайних ситуацій [29].

У кризовій ситуації, яка стосується великої кількості людей, органи влади, муніципалітети, служби екстреної допомоги та громадські організації повинні, в першу чергу, допомагати тим, хто не може впоратися без сторонньої підтримки. Належна самопідготовленість формує **стійкість населення, що є фундаментом ефективної системи тотальної оборони.**

Восени 2018 року Норвезьке управління з питань цивільного захисту (DSB) спільно з муніципалітетом Осло запустили кампанію «Ви є частиною системи надзвичайної готовності Норвегії» [30]. Головним меседжем було те, що кожен має замислитися над тим, які кризові ситуації можуть трапитися, і заздалегідь спланувати можливість подбати про себе та своїх близьких щонайменше протягом трьох днів у випадку пошкодження чи втрати об'єктів критичної інфраструктури, які забезпечують електроенергією, водою чи зв'язком. У 2024 році поради щодо самопідготовки були оновлені. Основною зміною стало збільшення рекомендованої тривалості автономного забезпечення громадян з мінімум трьох днів до одного тижня.

Війна в Україні стала ключовим чинником перегляду підходів Норвегії до цивільного захисту, зокрема щодо будівництва укриттів. У Білій книзі

зазначається, що досвід України продемонстрував нагальну потребу у відновленні системи сховищ та створенні нової концепції захисту населення під час воєнних дій. Відновлення обов'язку будівництва захисних укриттів та розроблення нової концепції захисту, оскільки з 1998 року забудовники були звільнені від обов'язку облаштовувати захисні споруди в нових будівлях. Уряд Норвегії планує скасувати цю норму, повернувши вимогу будівництва укриттів [28].

У Стратегії національної безпеки Норвегії (2025) [31] визначено основні стратегічні пріоритети держави, а саме: швидке зміцнення національних і союзницьких оборонних спроможностей, що підтверджує важливу роль колективної безпеки; підвищення стійкості населення, здатності запобігати, виявляти та реагувати на загрози, що відображає фундаментальні принципи тотальної оборони, характерні для Скандинавських країн; акцент на економічній безпеці та зміцненні економічного співробітництва із союзниками та партнерами, в свою чергу, зменшенні вразливості у відносинах із країнами поза системою безпекової співпраці.

Після вторгнення РФ в Україну Швеція також почала відновлювати модель тотальної оборони, розроблену після Другої світової війни, в основі якої – принцип, що для захисту країни буде недостатньо лише армії, а до захисту країни повинен бути готовий кожен її житель.

Шведська структурна реформа у сферах цивільного захисту та кризової готовності, запроваджена у жовтні 2022 року, є стратегічною ініціативою, спрямованою на зміцнення національної стійкості в усьому спектрі кризових станів. Вона передбачає комплексну перебудову організаційних структур для створення надійних багаторівневих вертикальних і горизонтальних механізмів координації. Центральним елементом реформи виступає інтеграція цивільної готовності з концепцією тотальної оборони, що відображає прагнення до синергії між цивільним сектором та оборонними процесами держави [32].

Стратегія національної безпеки Швеції (2024) [33] визначає низку фундаментальних інтересів держави, серед яких захист її безпеки, демократичного устрою, суверенітету, свободи дій, охорона життя і здоров'я населення, підтримання функціонування суспільства, оборона країни й союзників від збройних нападів та збереження територіальної цілісності, а також утвердження базових цінностей: демократії, верховенства права та прав людини. Враховуючи ці інтереси, у Стратегії сформульовано три групи пріоритетів: забезпечення безпечної та захищеної Швеції за допомогою підтримання міжнародного порядку, заснованого на міжнародному праві, зміцнення єдності демократичних держав, відновлення євро-

пейського безпекового порядку, посилення ЄС та НАТО та стабілізації регіонального середовища; утвердження безпечного, відкритого та згуртованого суспільства через боротьбу з тероризмом, системними злочинними загрозами, незаконним впливом та корупцією; а також формування стійкої та конкурентоспроможної Швеції завдяки протидії змінам клімату, збереженню відкритого міжнародного економічного порядку, зміцненню економічної безпеки та розбудові стійкості населення.

Стратегія зовнішньої та безпекової політики Данії (2023) [34] визначає три ключові пріоритети, сформовані в умовах зростаючої непередбачуваності та загроз для європейської безпеки. Першим пріоритетом є посилення безпеки Данії та Європи через зміцнення національних оборонних спроможностей, активну участь у союзницьких механізмах та адаптацію до нової стратегічної реальності, спричиненої російською агресією. Другим пріоритетом є розширення глобальних партнерств і союзів, що має на меті підвищення здатності Данії ефективно реагувати на глобальну конкуренцію, геополітичні зрушення та транснаціональні виклики. Третім пріоритетом виступає формування більш стійкого та захищеного суспільства шляхом зміцнення критичної інфраструктури, забезпечення енергетичної та технологічної безпеки, підвищення готовності до гібридних загроз і зменшення вразливостей у ланцюгах постачання, що має гарантувати здатність країни протистояти новим глобальним ризикам.

Концепція тотальної оборони у Данії також є ключовим елементом державної системи національної безпеки. Збройні сили Данії не лише забезпечують суверенітет Королівства, а й інтегровані в ширшу структуру загальнодержавної готовності до кризових ситуацій [35]. У межах цієї концепції збройні сили тісно співпрацюють із цивільними інституціями, формуючи єдину оборонну систему, здатну реагувати на загрози різного характеру – від збройних до гуманітарних.

Данія активно поєднує національні та міжнародні зусилля у сфері безпеки. З 1948 року понад 60 000 данських військовослужбовців брали участь у місіях ООН, НАТО та міжнародних коаліцій [35], демонструючи, що концепція тотальної оборони виходить за межі національного виміру та є інструментом зміцнення глобальної стабільності через поєднання військової спроможності, дипломатії та суспільної відповідальності, що свідчить і про реалізацію концепції колективної безпеки.

Отже, концепція тотальної оборони в Скандинавських країнах є основним елементом національної безпеки, що взаємодіє з принципами колективної безпеки, формуючи комплексну систему захисту держави. Збройні сили не лише гарантують суверенітет королівств, але й інтегро-

вані у загальнодержавну структуру кризового реагування, що охоплює як військові, так і цивільні ресурси. До особливостей даної моделі національної безпеки можемо також віднести: розвинену систему цивільної оборони, запровадження підготовки населення до кризових ситуацій, інтеграцію безпекових заходів у всі сфери життя.

Доцільно зауважити, що моделі національної безпеки не функціонують у «чистому» вигляді. Під час стратегічного планування держави зазвичай застосовують змішані підходи, інтегруючи окремі елементи з різних моделей із врахуванням власного історичного досвіду, політичної системи, наявних ресурсів та загроз безпеці. Це явище можна визначити як гібридизацію безпекових моделей, коли, наприклад, елементи концепції тотальної оборони (характерної для Скандинавських країн) поєднуються з принципами моделі колективної безпеки. Така синергія дозволяє виділити окремий підхід – *«скандинавську модель національної безпеки»*, що поєднує внутрішню стійкість суспільства з активною міжнародною співпрацею у сфері безпеки.

З одного боку, ці держави цілеспрямовано розвивають інститути тотальної оборони, що передбачає залучення всіх верств суспільства (державного сектору, приватного бізнесу, громадських організацій та громадян) до системи забезпечення національної безпеки. Такий підхід спирається на високий рівень соціального капіталу, довіри до державних інституцій та ефективно децентралізоване кризове управління, яке особливо помітне на рівні регіонів і муніципалітетів.

З іншого боку, Скандинавські країни активно беруть участь у механізмах колективної безпеки – НАТО, Європейському Союзу, NORDEF та інших регіональних форматах. Це забезпечує зовнішньополітичну та військово-стратегічну інтеграцію з партнерами, спільне оборонне планування та обмін розвідувальною інформацією.

Поєднання широкої внутрішньої мобілізаційної готовності суспільства з потужною зовнішньою підтримкою союзників формує стійку й адаптивну *«скандинавську модель»* національної безпеки, здатну ефективно реагувати як на традиційні, так і на новітні загрози.

Слід також згадати, що типологія моделей національної безпеки має здебільшого аналітичний характер, оскільки на практиці спостерігається поєднання їхніх характеристик, що, в свою чергу, відображає динамічність глобального безпекового середовища та необхідність постійної адаптації.

Досвід для України. Україна перебуває на етапі активного формування власної моделі національної безпеки, що відбувається в умовах глибокої пострадянської трансформації, збройної агресії РФ та стратегічного курсу на інтеграцію до євро-

пейського безпекового простору. Сучасна українська система безпеки еволюціонує від класичної оборонної парадигми до комплексної, гібридної та адаптивної моделі.

Ключовим напрямом цієї трансформації є впровадження принципів тотальної оборони, що передбачає всеохоплюючу участь державних інституцій, місцевого самоврядування, приватного сектору й громадянського суспільства у забезпеченні національної стійкості. Особливе значення надається розвитку територіальної оборони, цифровізації безпекового сектору, модернізації системи управління ризиками та підвищенню ролі громад у кризовому реагуванні.

Нова концепція розуміння національної безпеки здатна пояснити, наприклад, чому Україні потрібно розвивати кіберзахист (інформаційний простір), впроваджувати екологічні стандарти (природний простір) чи брати участь у космічних програмах (космічний простір). Як приклад розвитку саме такої концепції можемо навести наміри українського уряду до кінця 2025 року завершити формування Космічних військ (сил), що передбачено у програмі діяльності уряду. У цей же період планується досягти близько 60% операційної готовності інтегрованої системи протиповітряної та протиракетної оборони, а також кібернетичної й космічної компонент, що стане важливим кроком у зміцненні національної безпеки [36]. Формування Космічних військ (сил) та розвиток інтегрованої системи протиповітряної й протиракетної оборони відображають нову парадигму безпеки, орієнтовану не лише на оборону території, а й на упередження загроз у всіх середовищах – наземному, повітряному, інформаційному та космічному.

Отже, можна стверджувати, що модернізація сектору безпеки України відбувається у правильному векторі – створення комплексної моделі національної безпеки, здатної забезпечити стійкість держави до викликів майбутнього. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям глобальної безпекової політики, де перевага надається не лише військовій силі, а й технологічним інноваціям, міжвідомчій координації та міжнародній інтеграції у сфері безпеки.

Висновки. В умовах сучасних геополітичних трансформацій національна безпека перестала бути виключно військово-політичною категорією й набула рис комплексної, динамічної системи, що інтегрує соціальний, біологічний, інформаційний, природний, штучний і космічний виміри та орієнтується на стійкий розвиток держави, суспільства й особи.

Виокремлено та аналітично описано типові моделі національної безпеки (глобального домінування, регіонального лідерства, нейтральну, ядерного стримування, колективної безпеки та

тотальної оборони), визначено їхні ключові характеристики та залежність їхньої ефективності від геополітичного контексту.

На прикладі затяжних регіональних конфліктів продемонстровано вразливість моделі ядерного стримування до дій недержавних акторів, що знижує ефект стримування від застосування державами сили.

Ефективність моделі колективної безпеки зумовлюється не лише оборонними зобов'язаннями, а й інституційною координацією, стандартами взаємосумісності, спільною кібер- та інформаційною політикою, а також механізмами превентивної дипломатії та кризового реагування.

Результати дослідження свідчать, що у практиці держав практично не існують «чисті» моделі; натомість відбувається гібридизація елементів в залежності від історичних чинників, ресурсної бази та наявності загроз, що робить типологію насамперед аналітичним інструментом.

Введено поняття «скандинавської моделі» національної безпеки як успішного прикладу поєднання концепції тотальної оборони з інструментами колективної безпеки, з акцентом на: механізми залучення громадянського суспільства, децентралізоване управління кризами, інтеграцію з міжнародними структурами (НАТО, ЄС).

Наукова новизна дослідження полягає у синтезі теоретичних підходів до класифікації моделей національної безпеки з практичними прикладами їх гібридизації та обґрунтуванні скандинавського досвіду як інтегративної моделі, що поєднує внутрішню мобілізацію та зовнішню кооперацію.

Перспективним напрямом подальших досліджень може бути поглиблений аналіз ефективності застосування «скандинавської моделі» в умовах українського безпекового середовища. Доцільним є також вивчення впливу технологічних інновацій, цифровізації та штучного інтелекту на трансформацію безпекових стратегій держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Carr E. H. *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939* / ed. by M. Cox. London: Palgrave Macmillan UK, 2016. URL: <https://doi.org/10.1057/978-1-349-95076-8>
2. Morgenthau H. J. *Politics Among Nations*. Random House USA Inc, 1988. 650 p.
3. Waltz K. N. *Theory of international politics*. New York: Random House, 1979.
4. Lazebnyk L. L. *Discourses of national security*. Economic Bulletin of Dnipro University of Technology. 2021. Vol. 74. P. 85–91. URL: <https://doi.org/10.33271/ebdut/74.085>
5. Zagurska-Antoniuk V. *National security and public administration system*. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok. 2020. No. 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.5.57>
6. Ключко О., Семенець-Орлова І. Національна безпека: український вимір. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2022. № 2(62). С. 66–75. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-10](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-10)
7. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник / Г. П. Ситник, М. Г. Орел; за ред. Г. П. Ситника. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.
8. Полтораков О. Реконцептуалізація поняття «безпека» в сучасному політико-політологічному дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 19–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2009_5_5
9. Карпенко Р. В. Основні моделі національної безпеки в умовах глобалізації. Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень. 2022. С. 27–29.
10. Курпичник Р. І. The issue of national security and its impact on the formation of the political culture of the Scandinavian countries. *Scientific Journal "Regional Studies"*. 2022. No. 31. P. 72–76. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.31.13>
11. Pedersen K. C. *Denmark and the European Security and Defence Policy*. A. J. K. Bailes, G. Herolf, & B. Sundelius (Eds.). *The Nordic countries and the European security and defence policy*. Oxford: SIPRI, 2006. P. 37–48.
12. Wedin L. *The impact of EU capability targets and operational demands on defence concepts and planning: the case of Sweden*. A. J. K. Bailes, G. Herolf & B. Sundelius (Eds.). *The Nordic countries and the European security and defence policy*. Oxford: SIPRI, 2006. P. 141–149.
13. Udgaard N. M. *The Norwegian predicament in European defence: participation without direction*. A. J. K. Bailes, G. Herolf & B. Sundelius (Eds.). *The Nordic countries and the European security and defence policy*. Oxford: SIPRI, 2006. P. 323–326.
14. Герасіна Л. М., Погрібна В. Л., Поліщук І. О. та ін. (Уклад.). *Політологічний енциклопедичний словник*. Харків: Право, 2015.
15. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII: станом на 1 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
16. Act relating to national security: Security Act (2018). Forsiden – Lovdata. URL: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2018-06-01-24/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

17. Wu C. Redefining concepts of nation and national security and establishing their models for the new era. *Journal of Safety and Sustainability*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jsasus.2024.12.002>
18. Літвін Л. А. Моделі національної безпеки: досвід для України. *Політичне життя*. 2017. № 1/2. С. 107–110.
19. Воротилова І. Моделі національної безпеки як адаптивні механізми реагування на сучасні виклики. С. В. Коч, Ю. В. Узун, І. М. Милосердна, & Н. І. Кадук (Ред.). *Сталий розвиток регіонів, міст та спільнот в умовах глобальних перетворень: виклики, можливості, сценарії майбутнього: матеріали міжнар. наук. конф. (Одеса, 16–17 трав. 2025 р.): з нагоди 160-річчя Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова та 30-річчя ф-ту міжнар. відносин, політології та соціології*. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 75–79. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/items/8c710b90-424a-4f76-a6fb-05176d8ee5cb>
20. Lemnios Z. J. US National Security in a New Era of Intense Global Competition. STEPS: Science, Technology, Engineering, and Policy Studies. Issue 6. Potomac Institute for Policy Studies, 2022. URL: <https://www.potomacinstitute.org/index.php/gcp-articles/us-national-security-in-a-new-era-of-intense-global-competition>
21. Коломієць О. В. Концепція національної безпеки Індії як модель «ядерного стримування». *Проблеми міжнародних відносин*, 2012. Вип. 5. С. 166–180.
22. Індія звинувачує Пакистан у смерті десятків туристів. Чи може початися війна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c807mv3r425o>
23. Republic World. Why India is using the Cold Start Doctrine against Pakistan | Maj Gen Rajan Kochhar explains [Відео]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aMIBTKyld4g>
24. Hivert A.-F. Sweden rebuilds its 'total defense' model, in which every inhabitant must be prepared. *Le Monde*. fr. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/03/25/sweden-rebuilds-its-total-defense-model-in-which-every-inhabitant-must-be-prepared_6739488_4.html
25. Braw E. Scandinavia's Homeland Defence: A Model for Other Countries? Homepage | Royal United Services Institute. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/scandinavia-homeland-defence-model-other-countries>
26. Rongved G. F. *European Total Defence. Past, Present and Future*. London: Routledge, 2025. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003497370>
27. Total Defence. SCDF. URL: <https://www.scdf.gov.sg/home/community-and-volunteers/total-defence>
28. Meld. St. 9 (2024–2025). Government.no. URL: <https://www.regjeringen.no/en/documents/meld.-st.-9-20242025/id3082364/?ch=1>
29. What is total defence? Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. URL: <https://www.dsb.no/en/risk-vulnerability-and-preparedness/Total-Defence/What-is-Total-Defence/>
30. Self-preparedness. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. URL: <https://www.dsb.no/en/risk-vulnerability-and-preparedness/Total-Defence/Self-preparedness/>
31. National Security Strategy. (2025). Office of the Prime Minister of Norway. Government.no. URL: <https://www.regjeringen.no/en/documents/national-security-strategy/id3099304/>
32. Резнікова О., Лепіхов А. Реформа системи цивільної готовності Швеції. NISS. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/reforma-systemy-tsyvilnoyi-hotovnosti-shvetsiyi>
33. National Security Strategy. (2024). Government Offices of Sweden. URL: <https://www.government.se/information-material/2024/07/national-security-strategy/>
34. Foreign and Security Policy Strategy. (2023). UM-ENEN. URL: <https://um.dk/en/foreign-policy/foreign-and-security-policy-2023>
35. Roles and responsibilities. Defence Command Denmark. URL: <https://www.forsvaret.dk/en/about-us/orgaver/>
36. Гафтко С. Україна створить Космічні війська до кінця 2025 року – Кабмін. *Українські Національні Новини (УНН)*. URL: <https://unn.ua/news/ukraina-stvoryt-kosmichni-viiska-do-kintsia-2025-roku-kabmin>

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026